

Список використаних джерел:

1. Аристотель. Риторика / Аристотель. Москва : Наука, 2000. 240 с.
2. Бібік Н. М. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті / Н. М. Бібік // Український педагогічний журнал. 2015. № 1. С. 47–58. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/uktrj_2015_1_8;
3. Бондар І. С. Компетентнісний підхід як сучасний інструмент державного управління розвитком вищої освіти в Україні URL: <https://www.google.com/search?ei=2Q7fXJG0GZ2Ck74Pkq&q.SBMA>
4. Калита О. П. Мова як раціональна дія в системі формування комунікативної компетентності юриста. URL: <https://www.google.com/search?q>
5. Конституція України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996 , №30, ст. 141). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
6. Корніяк О. М. До питання оптимізації розвитку комунікативної компетентності фахівця у професіях типу «людина – людина». URL: [https://www.google.com/search?q ...www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?](https://www.google.com/search?q...www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?)
7. Національна рамка кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>.
8. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: Наказ Національного агентства України з питань державної служби № 158 від 05.08.2016. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16>

О. А. Лисенко,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри культурології
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

РОЛЬ МОВИ В МОРАЛЬНО-ПРАВОВОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТІВ

Українська мова в сучасному суспільстві активно розширює свої функції та сфери функціонування. Саме через мову відбувається важливий процес самоідентифікації українців. Громадяни України доходять усвідомлення сучасного змісту поняття «національна держава», «націо-

нальна мова». Під мовною особистістю розуміють носія мови, який володіє не лише сумою лінгвістичних знань чи репродукує мовну діяльність, а й навичками активної праці зі словом, розуміє, що «мова – душа нашої національності» [1], етична цінність, засіб досягнення гармонії раціонального і духовного.

Українська мова як державна відіграє надзвичайно важливу роль у вихованні молоді, зокрема студентів закладів вищої юридичної освіти. Адже мова є не тільки засобом спілкування, а й носієм інформації, засобом набуття знань про свій народ, історію, рідний край. Мова нерозривно пов'язана з культурою народу. Духовні цінності кожного народу знаходять відображення в національній мові, є показниками мовної культури.

К. Д. Ушинський дійшов висновку, що людина, позбавлена з дитинства рідної мови, назавжди залишається непотрібним членом суспільства, ніколи не зрозуміє народ, залишиться людиною без Вітчизни, яку б маску патріотизму не надягнула пізніше [3]. Кожний народ і його мова глибоко індивідуальні і своєрідні. За характером мови можна говорити про психологію народу. Саме мова відіграє головну роль у формуванні світогляду нації та окремої людини [2].

Мова формує людську духовність, відчуття слова і образу. Мова є складовою понять «естетичне» і «етичне». У сім'ї, у дошкільному закладі дитина засвоює етичні норми спілкування. Це вміння привітатися, попроситися, звернутися по допомогу, попросити вибачення та ін. Мораль, розвиваючись історично і визначаючись усією сукупністю об'єктивних умов життя суспільства, закріплюється, щоб бути переданою наступним поколінням, передусім засобами мови. Оскільки основними категоріями етики є добро і зло, справедливість, обов'язок, гідність і честь, і втілюють їх у конкретні образи насамперед мова, художня література, релігія й політика, наука (історія, філософія та ін.).

Мова невідривна від історії її народу. «У світлих, прозорих глибинах народної мови, писав К. Д. Ушинський, – відображається уся історія духовного життя народу. Покоління народу минають одне за одним, а результати життя кожного покоління залишаються в мові – у спадщину спадкоємцям. У скарбницю рідної мови складає одне покоління за іншим наслідки історичних подій... Мова є найбільш живий, найбільш розкішний і міцний зв'язок, що поєднує минулі, сучасні та майбутні покоління в єдине велике історичне живе ціле!» [3].

Система національного виховання, яка складається на ґрунті народної педагогіки, своїм корінням глибоко сягає в народну філософію, етику, мораль, в основі яких була ідея добра, справедливості. Носієм цієї інформації є мова, а оформлені, сформульовані ці відомості у фольклорі. Саме тому ми можемо стверджувати, що в українців є розроблена власна система мовного виховання, яка реалізується засобами народної педагогіки.

Загальнодидактичні принципи реалізуються залежно від специфіки навчального предмета. Так, навчаючи студентів української мови, викладач закладу вищої освіти одночасно здійснює й виховні завдання. У студентів виховується стійкий інтерес та позитивне ставлення до національної мови українського народу, бажання оволодіти нею, повага до національних традицій, української літератури, гордість за національні багатства держави. Особлива увага приділяється культурі мовлення, оскільки на території нашої держави в мовленні як дорослого, так і дитячого населення спостерігається таке мовне явище, як білінгвізм, який супроводжується перенесенням елементів однієї мовної системи в іншу.

Лінгвістична класифікація білінгвізму характеризується правильністю чи неправильністю мовлення білінгва. Розрізняють координативну (сурядну) та субординативну (підрядну) двомовність. Координативну двомовність відрізняє абсолютна правильність мовлення обома мовами, тобто мовлення білінгвів не відрізняється нічим від мовлення монолінгвів. Якщо ж мовці змішують дві мови, вживають слова кальки, припускаються помилок, таку двомовність називають субординативною.

Змішана або суміщена двомовність спостерігається тоді, коли для мовлення білінгвів характерні помилки взаємопроникнення елементів однієї мовної системи в іншу. Такий тип двомовності найчастіше спостерігається в умовах функціонування близькоспоріднених мов, до яких і належать українська та російська мови.

Двомовність неминуче супроводжується мовленнєвими огріхами, помилками, для неї характерне явище інтерференції (взаємопроникнення, змішування). Під мовленнєвою інтерференцією науковці розуміють неусвідомлене, безконтрольне використання у мовленні однією мовою елементів іншої мови.

Для лексичної інтерференції характерне невмотивоване запозичення слів із російської мови та вживання їх в українському мовленні (*визвав негативну реакцію, повістка денна, здали іспити, приміняти зброю*).

Найчастіше трапляються у мовленні такі російські слова, як *справка* (замість *довідка*), *понятно* (замість *зрозуміло*), *носки, туфлі, стички*, частка *да* (замість *шкарпетки, черевики, сірники, так* та ін.). Це, по суті, фонетично українізовані російські слова, які засмічують українське мовлення.

Лексична інтерференція проявляється в мовних кальках, дослівному перекладі окремих російських словосполучень: *міроприємства* замість *заходи*, *прийняти міри* замість *вжити заходів*; *приймати участь* замість *брати участь* та ін.

Для фонетичної інтерференції характерні орфоепічні та акцентологічні помилки. Граматична інтерференція характеризується ненормативним уживанням граматичних форм та частин мови, порушенням структури словосполучень і речень української мови (*комісія по питанням* замість *комісія з питань*, *завідувач відділом* замість *завідувач відділу*, *два злочина* замість *два злочини*).

Тому необхідно особливу увагу приділити формуванню культури мовлення студентів вищих юридичних закладів, оскільки саме вона є основою ефективного спілкування, охоплюючи всі сфери мовленнєвої діяльності — від приватного спілкування до спілкування на державному та міждержавному рівнях.

Неправильне, засмічене мовлення є причиною непрофесійного, непродуктивного спілкування. Тому студентам необхідно ставитися до поліпшення культури мовлення як до професійного обов'язку.

Для підвищення рівня мовленнєвої культури майбутньому юристу необхідно дотримуватися цілої низки вимог:

- шанувати національну мову українського народу, бути уважним до кожного проголошеного слова;
- спілкуючись державною мовою, добре володіти літературними нормами, осмислювати їх специфіку, не припускати змішування мовних явищ, своєчасно виправляти вияви інтерференції;
- читати художні твори українською мовою, збагачувати свій словниковий запас;
- тренувати пам'ять, запам'ятовуючи образні вирази, прислів'я, приказки, скоромовки, влучно використовуючи їх у процесі спілкування;
- навчитися майстерно володіти словом, прислухатися до мовлення дикторів радіо, телебачення, акторів та різних соціальних груп населення, вчитись у них різноманітності мовлення;

– виробити звичку постійно користуватися словниками (орфографічними, термінологічними, тлумачними, фразеологічними, орфоепічними та ін.), довідниками з української мови;

– не вживати просторічних, жаргонних слів, місцевих діалектизмів, своєчасно виправляти їх у мовленні.

Таким чином, тільки наполегливо працюючи над своєю мовою, можна досягти високого рівня культури мовлення і ефективно використовувати її в професійній діяльності. Вивчення української мови в закладах вищої освіти, зокрема юридичних, є необхідною умовою формування національно свідомої мовної особистості, виховання майбутніх юристів як гідних представників української держави.

Список використаних джерел:

1. Огієнко І. Українська культура: Коротка історія культурного життя українського народу. – К: Довіра, 1992.
2. Олександр Потебня: сучасний погляд: Матеріали міжнародних читань, присвячених 170-річчю від дня народження фундатора Харківської філологічної школи. – Х.: Майдан, 2006.
3. Українська афористика Х-XX ст. Під загальною редакцією Івана Драча та Володимира Черняка. – К., Видавничий центр «Просвіта», 2001.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Кафедра культурології

СУПЕРЕЧНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ МОРАЛІ І ПРАВА В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

**Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
30 травня 2019 року**

Харків
«Право»
2019

Редакційна колегія:

А. П. Гетьман – д. ю. н., професор, заслужений діяч науки та техніки України, академік НАПрН України, проректор з наукової роботи НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

В. О. Лозовой – д. філос. н., професор, завідувач кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

Н. В. Маслак – к. ю. н., асистент кафедри кримінального права № 1 НЮУ ім. Ярослава Мудрого, приватний нотаріус ХМНО Харківської області;

Ю. А. Меліхова – к. ю. н., доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

О. В. Прудникова – д. філос. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

Л. М. Сідак – к. філос. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого, секретар редколегії;

Т. М. Слінько – к. ю. н., доцент, завідувач кафедри конституційного права України НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

О. А. Шумейко – к. філол. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого

С89 **Суперечності** взаємодії моралі і права в сучасному українському суспільстві : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 30 трав. 2019 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2019. – 200 с.

ISBN 978-966-937-725-8

Збірник містить наукові статті та тези наукових доповідей з питань філософії права, соціальної філософії, етики, правознавства, зокрема кримінального, конституційного, аграрного, екологічного права, кримінології, медицини, а також соціології, педагогіки та актуальних проблем юридичної освіти і морально-правового виховання особистості як складових системи національного виховання в сучасних умовах соціокультурного розвитку.

Для викладачів, докторантів, аспірантів, студентів гуманітарних закладів вищої освіти.

УДК 17+177: 340.12

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2019

© Оформлення. Видавництво «Право», 2019

ISBN 978-966-937-725-8

ПЕРЕДМОВА

В умовах багатовимірної трансформації українського соціуму великого значення набуває проблема суперечності взаємодії права і моралі в сучасному інформаційному суспільстві.

Дослідження взаємодії моралі і права у суспільному регулюванні завжди мали і мають важливе значення, оскільки без урахування їх багатоаспектного зв'язку система законодавства малоєфективна. І хоча взаємодія і взаємовплив між правом і мораллю історично набувають різних форм, змісту і значення, вони зберігають нерозривний внутрішній зв'язок.

Завдання, які виникають на сучасному етапі функціонування соціальної системи України, зокрема реформування правової системи, моральних основ життєдіяльності, повинні вирішуватися на основі самобутніх національних українських традицій з урахуванням здобутків інших культур, насамперед досвіду розбудови правових систем, імплантації до них загальноприйнятих моральних норм тощо. Окреслені питання вимагають всебічного осмислення, яке можливе тільки за умови комплексного міждисциплінарного дискурсу щодо діалектики взаємозв'язку між правом і мораллю. Це уможливило виокремлення і обґрунтування ключових завдань і напрямів державної політики, а на їх основі – розробку концепції взаємодії моралі і права з урахуванням національних традицій з метою подолання суперечностей, максимального узгодження потреб та інтересів особистості, соціальних спільнот та суспільства у цілому.

Сьогодні, безперечно, нагальною є проблема осмислення суспільних основ життєдіяльності, які повинні визначатися національними моральними орієнтирами і сучасними правовими стандартами з урахуванням усталених традицій морального і правового виховання, а також усвідомлення проблем взаємодії моралі і права у сучасному суспільстві, реальних можливостей впливу на суспільство правової системи й моралі з урахуванням зміни ціннісних орієнтирів у сучасному світі.

Голова організаційного комітету конференції,
проректор з наукової роботи НЮУ ім. Ярослава Мудрого,
заслужений діяч науки та техніки України,
академік Національної академії правових наук України,
доктор юридичних наук, професор
А. П. Гетьман

<i>Маслак Н. В., Скрипник Р. В.</i> ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ ОБІГУ КАНАБІСУ В УКРАЇНІ: МОРАЛЬНИЙ АСПЕКТ	101
<i>Фоменко Л. К.</i> СПІВВІДНОШЕННЯ МОРАЛЬНОГО І ПРАВОВОГО АСПЕКТУ МЕДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ	105

Тематичний напрям 3.

ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОДІЇ МОРАЛІ І ПРАВА В УКРАЇНІ

<i>Кисельов М. М.</i> МОРАЛЬ І ПРАВО В ЕКОЛОГІЧНІЙ ЕТИЦІ	109
<i>Маслак Н. В.</i> МОРАЛЬНІ ТА ЗАКОННІ ПІДСТАВИ ПРАВА НА ВІДМОВУ В ЮРИДИЧНІЙ ПРОФЕСІЇ	115
<i>Корнієнко Г. С.</i> МОРАЛЬ І ПРАВО В АГРОБІЗНЕСІ	120
<i>Байрачна Л. К.</i> КОНСТИТУЦІЙНО-ПРОВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ІМПЕРАТИВ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	123
<i>Гізімчук О. О.</i> МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКОНОДАВЧОЇ ОХОРОНИ АВТОРСЬКИХ ПРАВ	127
<i>Середа О. В., Пацюра І. В.</i> МОРАЛЬНІ ЗАСАДИ ЯК ГАРАНТІЯ ІСНУВАННЯ ПРАВА В СУСПІЛЬСТВІ	129
<i>Сідак Л. М., Алієва А. В.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ СПРАВЕДЛИВОСТІ У РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ ПРАВА	132
<i>Меліхова Ю. А., Черний В. С.</i> ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ В СТРУКТУРІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЇХ МІСЦЕ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	134

Тематичний напрям 4.

**МОРАЛЬНЕ І ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ
ЯК СКЛАДОВІ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ**

<i>Ценко М. Б.</i> ПРО ЕТИЧНИЙ СВИТОГЛЯД МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ	139
<i>Сідак Л. М., Метеджи Д. Ю.</i> МОРАЛЬ І ПРАВО ЯК ГОЛОВНІ РЕГУЛЯТОРИ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ	143

<i>Ценко М. Б., Морозов Я. І.</i> ВПЛИВ ОСВІТИ НА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ	146
<i>Бурлука О. В.</i> ЦІННІСНА ОРІЄНТОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ САМООСВІТИ	149
<i>Шумейко О. А.</i> ЗНАЧЕННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ТА МОРАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ПРАВНИКА	151
<i>Тітомир О. С.</i> ПРИРОДНО-ПРАВОВЕ РОЗУМІННЯ ПРАВА ЯК ІДЕЙНА ОСНОВА ПРАВОВОГО І МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ	155
<i>Тузиков С. А.</i> ДЕЯКІ МЕТОДИ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	159
<i>Пивоваров В. М.</i> КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У МОРАЛЬНО- ПРАВОВОМУ ВИХОВАННІ ОСОБИСТОСТІ ЮРИСТА	164
<i>Лисенко О. А.</i> РОЛЬ МОВИ В МОРАЛЬНО-ПРАВОВОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТІ	168
<i>Белінок О. А., Мацько-Демиденко І. В.</i> СОЦІАЛЬНИЙ ПРОСТІР ЖИТТЄВОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ КИЇВСЬКИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ	172
<i>Чумак Т. М.</i> МОРАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	177
<i>Середа О. В.</i> ГАРМОНІЯ ПРАВА І МОРАЛІ В БОГОСЛОВ'Ї ТА ПРАВОВІЙ ДУМЦІ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО	182
<i>Черемський М. П.</i> МИСТЕЦТВО ЯК ШЛЯХ ДО ПОДОЛАННЯ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ В СУСПІЛЬСТВІ	186
<i>Слюсаренко Т. О.</i> ДУХОВНО-МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВА КОНЦЕРТНОГО РЕПЕРТУАРУ КОБЗАРІВ-БАНДУРИСТІВ	191